

ANABİLİM EĞİTİM KURUMLARI

ÜSTÜN YETENEKLİ
ÇOCUKLARDA
SOSYAL-DUYGUSAL
GELİŞİM

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARDA SOSYAL-DUYGUSAL GELİŞİM

Üstün yetenekli çocukların bir kısmında arkadaş edinmede* zorluk yaşama, akranları tarafından farklı algılanma, aşırı mükemmeliyetçi tutumları nedeniyle becerilerini sergilemekten çekinme, karşılaştıkları durumlara üst düzey bir duyarlılıkla yaklaşarak geliştirdikleri anksiyete ve korkular sosyal-duygusal problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Akranları tarafından farklı algılanma konusunda pek çok çocuk ve ergen alay edilmeye başa çıkabilecek sosyal beceri ve tekniklere sahip değildir. Kızdırılmaya tepki olarak sergiledikleri üzgün ve kırgın görünüm, diğerlerinin alay etmeyi sürdürmelerine yol açmaktadır. Diğerleri tarafından onay görmediğine ilişkin hisler, çocuktaki izole edilmişlik duygularını arttıracaktır. Bu durum birçok üstün yetenekli çocuk için ciddi bir sorun hâlini almaktadır.

Neler Yapılabilir?

- Çocukla neler yaşadığı, bu tür davranışlar karşısında neler hissettiği konuşulmalı; çocuğun olayla ilgili düşünce ve yorumları çocuk eleştirilmeden dinlenerek öğrenilmelidir.
- Bu sorunun neden kaynaklandığını düşündüğü çocuğa sorulmalı ve bu tavırların daha çok kimler tarafından sergilendiği öğrenilmelidir.
- Çocuğa stres yaratan durumlarda sakin ve kontrollü olmayı öğretmek yaşamı boyunca kullanabileceği etkili bir beceridir.

- Alay edildiği zaman tepki göstermemesi de alay eden kişinin bu tepkisizlik durumundan bıkararak alay etmekten vazgeçmesine neden olabilir.
- Çocuğa kendisiyle alay eden kişiye bakıp onunla göz teması kurması önerilebilir. Bu, kendine güven ve güç ifadesidir.
- Çocuk bu durumla sık sık karşılaşıyorsa nasıl bir tavır takınacağını önceden planlayabilir. Bu durumdan hoşlanmadığını ifade edebilir, eğer kendisiyle alay edilmeye devam ediliyorsa öğretmene söyleyebilir.

Kaygı, bunalıtı ya da sıkıntı olarak da adlandırabileceğimiz anksiyete, duygulanımda kaygı yönünde artış olduğunu ifade eden korkuya benzer bir duygudur. Çocuk bunu sanki kötü bir şey olacakmış gibi nedeni belirsiz bir endişe olarak algılamaktadır. Üstün yetenekli çocuğun içinde bulunduğu durumdan haberdar ancak düşüncelerini açıklayamayacak kadar küçük yaşta olması, üst düzey empati kurma yeteneği ve normalden farklı olan hayal gücü; çocukta anksiyete, endişe

ve korkuların gelişmesine neden olabilir. Üstün yetenekli çocuk, kafasında çeşitli kuruntular üreterek bunlardan endişe duyabilir.

Neler Yapılabilir?

- Anksiyeteyi arttırıcı en önemli faktör, çocuğun kendisini hiç kimsenin anlamadığı inancıdır. Bütün çocuklar gibi üstün yetenekli çocuklar da kendilerini rahatlatmak için yetişkinlere ihtiyaç duymaktadır. Bu çocuklar baskı altında tutulmaya değil, mantıklı açıklamalara ihtiyaç duymaktadırlar.
- Çocuk kendisini kaygılandıran durum hakkında konuşmaya teşvik edilmeli, konuşurken konuşması bölünmemeli ve onun adına konuşulmamalıdır. Çocukların söyledikleri ve hissettikleri asla sorgulanmamalı, "Bu şekilde hissetmelisin." denilerek duyguları düzeltilmeye çalışılmamalıdır. Çocuk, duygularını anlatırken yetişkin ara sıra başını sallayarak ve sessizce dinleyerek çocuğun anlattıklarını anladığını ve ona saygı duyduğunu göstermelidir.
- Yetişkin, örneğin sınav kaygısı yaşayan çocuğa "Ben de yabancı dil sınavına girerken kendimi sıkıntılı hissetmiştim." diyerek konuya girebilir, sınav öncesi sıkıntılarını yenmek için kendisinin neler yaptığını, hislerini de içine katarak adım adım anlatabilir. Üstün yetenekli çocuklar, değer verdikleri yetişkinlerin de kendileri gibi birtakım sıkıntı ve endişeler yaşayabileceklerini öğrendiklerinde rahatlarlar ve bunun üstesinden gelmenin mümkün olduğunu, olumlu ve yerinde adımlarla bu sorunları kendilerinin de çözebileceklerini anlarlar.

- Çocuğun duyarlılığını eyleme çevirmeyi öğretmek de onun üzüntü ve kaygıyla baş edebilmesi için bir diğer yöntemdir. Eğitimci örneğin hayvanlara karşı aşırı duyarlılık gösteren çocuğa "Hayvanların acı çekmesinin seni çok rahatsız ettiğini biliyorum. Zor durumdaki hayvanlar için hayvan barınakları var. Buralarda onlara daha iyi şartlar sağlanıyor." diyerek konuya giriş yapabilir ve aileyle de iletişime geçilerek -çocuk istiyorsa- çocuğun haftada bir gün gönüllü olarak hayvan barınağında hayvanlarla ilgilenmesi sağlanabilir. Bu, çocuğa duygusal duyarlılığını hayvanlara yardım etmek için harekete geçmeye

yönelik bir eyleme çevirmeyi göstermek için önemlidir. Burada kenarda kalarak acı çekmek yerine, kendi yapabileceklerini gözden geçirerek harekete geçmek ve bu duygu yoğunluğunu faydalı bir işe yönlendirmek önemlidir.

- Çocuğun kendisini zorlayan durum hakkında farklı şekilde düşünmesi, olaya farklı bakış açılarından yaklaşması desteklenebilir. Çocuğu rahatsız eden konuda hikâyeler okunarak tartışılabilir.
- Çocuğun kaygı nedeni kendisine büyük hedefler belirlemiş olması ve bunları başaramama endişesiyle hedeflere bir bütün olarak yaklaşmak yerine, bu hedefleri küçük parçalara bölerek teker teker elde etmeye çalışması için yönlendirerek ona yardımcı olunabilir.

Mükemmeliyetçilik; çocuğun yaptığı işi en mükemmel şekilde yapma, verilen görevleri mümkün olan en başarılı şekilde tamamlama isteğine işaret etmektedir. Üstün yetenekli çocuklar, üst düzey yeteneklerinden dolayı kendilerini baskı altında hissedebilmekte;

kendilerine güvenen, değer veren kişileri memnun edememekten endişe duyabilmektedirler. Bazı durumlarda üstün yetenekli çocuğun başarısız olmasının altında yatan sebep aşırı mükemmeliyetçilik olabilmektedir. Çocuk çok fazla çalışıp başarısız olma kaygısı yaşamaktansa az çaba göstererek başarısız olmanın daha iyi olduğuna kendisini inandırabilmektedir. Aşırı mükemmeliyetçilik ile başarılı olma arasındaki farkı kavrayamayan çocuk, rahatsız edici birtakım düşünceler geliştirmekte ve bu düşünceler çocuğun davranışlarına etki ederek onu strese sokmakta; ilerlemesini engellemektedir.

Aşırı mükemmeliyetçilik başarılması imkânsız standartları da içermekte; mükemmeliyetçi çocuk hiçbir zaman hata yapamayacağını, her zaman başarmak, en iyiyi yapmak zorunda olduğunu düşünmekte ve çoğunlukla başarıları dolayısıyla ödül ve onay almayı beklemektedir. Oysa üst düzey başarı göstermek farklı bir standarttır. Çocuk, üst düzey başarı göstermek için çabalarken risk almakta ve yeni şeyler denemek için kendini özgür hissetmektedir. Her zaman en başarılı olması gerektiğini düşünmemekte hatta bazen istediği sonuca ulaşamayabileceğinin bilincinde olmaktadır.

Neler Yapılabilir?

- Çocuğa olduğu gibi kabul edildiği hissettirilmeli, ona verilen değer sadece yaptıkları ve başarılarıyla kazanılabilir olduğu düşündürülmemelidir. Çocuğun ilgilerine ve kişiliğine değer verilmelidir. Büyük plan ve projelerin küçük, daha kolay başarılan adımlara nasıl bölünebileceği çocuğa gösterilmeli, çocuğun gerçekçi hedefler belirlemesine yardımcı olunmalıdır.
- Hataların da öğrenme sürecinin bir parçası olduğu, herkesin hata yapabileceği, hatalardan da çok şey öğrenileceği vurgulanmalıdır.
- Çocuğa belli sonuçlara varabilmek için sabırlı olması gerektiği, bunların çok hızlı bir şekilde gerçekleşmeyeceği anlatılmalı, örnek olaylarla bu anlatılanlar pekiştirilmelidir.
- Hiç kimsenin her alanda mükemmel olamayacağı vurgulanmalıdır.
- Çocuğun çabaları takdir edilmeli, sadece ürün değil sürece de önem verildiği belirtilmelidir. Çocuğun ne yaptığından çok neler öğrendiğine odaklanılmalı, başarıya değer verildiği kadar emek ve çabaya, çalışmaya da değer verildiği vurgulanmalıdır.
- Gerek arkadaş edinme gerek alay edilme gerek anksiyete gerekse aşırı mükemmeliyetçilik problemlerinde temel çözüm noktası, çocuğun eleştirilmeden dinlenerek probleminin küçümsememesi ve yetişkinin her zaman yanında olduğunu çocuğun hissetmesidir. Ailelerin çocuk üstün yetenekli olduğundan dolayı aşırı beklentiler içerisine girerek çocuğun kendisini baskı altında hissetmesine sebebiyet vermesi, bu problemleri çözmekten öte durumun daha da ciddileşmesine ve içinden çıkılmaz bir hâl almasına neden olacaktır.
- Üstün yetenekli çocuklarla yapılan çalışmalarda sonuçtan çok sürece önem verilmesi, onların sadece başarıya odaklanarak kendilerini en başarılı olmak için baskı altı altında hissedip bu durumdan kaygı duyması ya da çalışıp da başarılı olamamak düşüncesinden ötürü çalışmaktan vazgeçerek başarısız olmayı tercih etmesi durumlarının önüne geçebilir.

*Ocak ayındaki "Üstün Yetenekli Çocukların Arkadaşlık İlişkileri" ile ilgili bültenimizde çocukların arkadaş edinme ile ilgili sosyal gelişimlerinden bahsedilmiştir. Bu nedenle diğer sosyal-duygusal gelişimleri üzerinde durulmuştur.